

Elbeszélt történelem: körkérdés

Az oral history lehetséges alkalmazásait tárgyaló blokkban fontosnak és szükségesnek érezzük a szóbeli forrásokkal dolgozó elismert hazai kutatók véleményének bemutatását. Válaszadóknak olyan kutatókat, szakembereket kértünk fel, akik munkájuk során valamilyen módon foglalkoznak az „elbeszélt történelem” elméletével és/vagy gyakorlatával. Valamennyi megkérdezetthez ugyanazzal a kérdéssel fordultunk: „Ön miben látja a szóbeli történeti források jelentőségét saját kutatásainak tükrében?”

A válaszok terjedelmi korlátját szűken szabtuk meg, a szerkesztésnél azonban fontosnak tartottuk, hogy a válaszok szubjektivitását és a hozzászólások egyediségét, a szövegek belső egységét megőrizzük. Így a körkérdés tekinthető egyfajta sajátos oral history „leletnek” is, amely a nézőpontok sokféleségéről, a vélemények különbözőségéről, illetve a mai magyar tudományos közéletéről „árulkodik”. Szubjektív írások egy szubjektív forrásról. A beérkezett válaszokból kiolvasható értelmezési sokszínűség egyúttal a blokkban szereplő tanulmányoknak is kitűnő hátteret kínál.

Ezúton is köszönjük azoknak, akik válaszoltak megkeresésünkre, és szakmai nézeteiket, szempontjaikat megosztották a *Replika* olvasóival.

A beérkezett válaszokat a hozzászólók névsorrendjében közöljük.

Bindorffer Györgyi

(kultúrantropológus, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet)

Az oral history szerepe az antropológiai kisebbségkutatásban

A kisebbségkutató antropológus számára az oral history módszere nélkülözhetetlen eszköz. Bármilyen kutatási témát jelölünk ki, legyen az identitás, kultúra, asszimiláció, migráció, a történelmi háttér feltárása nagyon fontos ahhoz, hogy a jelen helyzetet értelmezni tudjuk. A történelem, a történelmi múlt eseményei egyrészt viszonyítási alapot nyújtanak, másrészt feltárják a folyamatok alakulását. Az oral history azért is hasznos, mert az egyén oldaláról tárja fel a mindennapi történelmet, vagy ahogy Assmann mondja, a „történelmet alulnézetből” (Assmann 1999: 52). Ennek az alulnézeti történelemnek olyan apró, finom aspektusai

lehetnek, amelyek a történelemírás előtt rejtve maradnak, különösen akkor, amikor az egyes egyénre nézve kínos, kellemetlen történesekről van szó. Voltak olyan német falvak, ahol a háború után a „Hűség a hazához mozgalom tagjai” segédkezet nyújtottak a Volksbund-tagok felkutatásában – tipikusan olyan kérdés, amit csak az oral history segítségével tárhatunk fel egy-egy településen belül. Az emlékezetben megőrzött kitelepítéstörténetek is szájról szájra hagyományozódtak a német családokban. Ezeknek az etnikai narratíváknak az összegyűjtése oral historyval lehetséges; az elbeszélők ugyanis az etnikai emlékezet, az etnikai kultúra hordozói, és mint ilyenek, a csoportot képviselik – éppen a kollektív emlékezet köti őket a csoporthoz. Halbwachs (1992) szerint ezek az oral history történetek társadalmi konstrukciók, és éppen az a csoport határozza meg ezeket, amelynek az emlékező egyén is a tagja. A kollektív memóriában tárolt konstrukciókat azonban az egyén átszűri a saját életútján, családjá történetén, és saját szubjektív szempontjai szerint fogja értékelni azokat. Ezek a konstrukciók, amelyek szoros kapcsolatban állnak a csoporttagok által megélt történelmi sorssal, meghatározzák az adott etnikai csoportot. Az oral history ily módon egyén és csoport számára egyaránt lehetőséget kínál az identifikációra.

Az általam kutatott etnikai csoportoknál az emlékezetet tápláló alapot a tradíciók hordozzák, amelyek az etnikai csoportok létének, túlélésének fontos stabilizátorai és támogatói. Az emlékezetben megőrzött tradíciók feltárása belülről láttatja a csoportot, olyan konfigurációkba vezet be, amely csak az oral history segítségével lehetséges. Ezek a konfigurációk ugyanis modelleket, példázatokat, doktrínákat tárnak fel, bepillantást engednek az etnikai alanyok érzéseinek, érzelmvilágának, véleményének belső világába.

A kulturális antropológusok között is viták folynak azonban arról, hogy mennyire megbízható az oral history, de Vansina azt mondja, hogy „a tradíciók fontos információkat tárolhatnak a múltból még akkor is, ha történelmi igazságuk magva fiktív történelembe ágyazódott be” (Vansina 1965: 8–10). Kétségtelen, hogy a történelmi háttér feltárásához az írott irodalomra is szükségünk van, de az oral history nagyon fontos szerepet töltött be például az írás nélküli népek kutatásánál. Ezeknél a népeknél a mnemotechnikai képességek sokkal fejlettebbek voltak, mint ott, ahol írásban is rögzítették a múlt eseményeit. Ebből következik, hogy helyzete válogatja, mikor kiegészítő és mikor önálló eszköz. Én kiegészítő eszközként használok a résztvevő megfigyelés és a különböző tematikájú interjúk mellett.

Hivatkozott irodalom

- Assmann, J. (1999): *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest: Atlantisz.
- Halbwachs, M. (1992): *On Collective Memory*. Chicago: Chicago University Press.
- Vansina, J. (1965): *Oral Tradition*. Chicago: Aldine Publishing.

Ehmann Bea (pszichológus, MTA Pszichológiai Kutatóintézet, tudományos főmunkatárs) Az oral history szövegtörzsek pszichológiai kutatásáról

Az MTA Pszichológiai Kutatóintézetében évtizedes hagyománya van a terjedelmes szövegek pszichológiai szemléletű vizsgálatának. Témájukat tekintve e törzsek két fő csoportba sorolhatóak: más kutatóktól és intézményektől átvett szóbeli történelmi források, és a pszichológ-